

A *tizedik*, utolsó fejezet „Mától holnapig: nevelés a jövőben” (From Now to Then: Education in the Future). A jövőkutatások eredményeiből adnak ízelítőt. Bemutatják a jövőkutatás módszereit, iskoláit. Összefoglalóan tárgyalnak olyan valószínűsíthető jövőbeli irányzatokat, mint például a tanulás élethossziglani kiteljesítése, az iskolaév-periódusok változása, a tananyagok bővülése nagyobb választási szabadság mellett, a verseny és a tanulók terhelésének csökkenése, változások a nevelési célokban (problémamegoldás, kommunikáció, személyes boldogulás hangsúlyozása).

Minden fejezet végén 10–40 tételes bibliográfia segíti az olvasót a további tájékozódásban. A felsorolt művek a századelőtől napjainkig széles irodalmat ölelnek fel amerikai és nyugat-európai kiadású könyvekből. A könyv végén egy általános bibliográfiát is találunk. A fontosabb kifejezések megértésében szójegyzék, a keresésben téma-, név- és tárgyszó-index segít. Az egyes fejezetekben időegyeneseikkel szemléltetik a szerzők az események időbeni elhelyezkedését.

Hasznos, összefoglaló mű az Egyesült Államok nevelésének történetéről. Mivel elsősorban egyetemista diákoknak szánták, nyelvezete könnyen érthető, emellett viszont alapos betekintést nyújt a múlt és a jelen főbb nevelési kérdéseibe. Legújabb tanulmányokat is feltüntet, hosszú bibliográfiája segítséget nyújt hasonló témákkal foglalkozni kívánó kutatóknak, többnyire az angol nyelven megjelent művekből.

Békési Kálmán

Einhorn Ágnes: Német nyelv. Mérés - értékelés - vizsga 5. Vizsgatárgyak, vizsgamodellek I.

Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 1998. 452 o.

Az Országos Közoktatási Intézet (OKI) 1997-ben induló Mérés- Értékelés- Vizsga című sorozatának ötödik kötetét jelentette meg. Az előző négy kötethez hasonlóan ez a tanulmánykötet is, amely a sorozaton belül indított *Tantárgyak és Vizsgamodellek* alorozat első kötete, fontos forrásmunka az oktatással, a napirenden lévő vizsgareformokkal foglalkozó szakemberek számára.

A sorozat első kötete¹ az 1995-ben végzett oktatás eredményességét vizsgáló széleskörű felmérés eredményeit ismerteti, a tanulói teljesítmények tükrében. A második kötet – mint a harmadik és negyedik is – az OKI Értékelési Központja és Hollandia országos vizsgaközpontja között végzett munka eredményeit tartalmazza.² Három tantárgy: az angol, a matematika és a biológia projektekről, az elvégzett feladatokról, az alkalmazott módszerekről, s a munka során szerzett tapasztalatokról és eredményekről számol be. A sorozat harmadik kötet³ a projektmódszert, a projektszerű vizsgát és annak értékelési kritériumait mutatja be. A negyedik kötet⁴ a mindennapi kommunikációs tevékenységek különböző formáit, az iskolában elsajátított nyelvi tudás milyenségét tárgyalja. Központi kérdésem, hogy klasszikus vagy inkább pragmatikus – a jelen társadalmi, gazdasági igényeket kielégítő – tudást közvetítsen az iskola. Az ötödik – itt elemzésre kerülő – kötetben a hazai német érettségi vizsga fejlesztése során keletkezett tanulmányokat találja az olvasó.

Az Országos Közoktatási Intézet Értékelési és Vizsgaközpontjában 1996 óta folyik tíz tantárgy vizsgareformja. A kidolgozandó vizsga alapelveit a közoktatási törvény rögzítette: kétszintű, a különböző középiskola-

¹ Vári Péter (1997, szerk.): *MONITOR '95. A tanulók tudásának felmérése*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

² Mátrai Zsuzsa (1997, szerk.): *Középiskolai tantárgyi feladatbankok I. Biológia – Matematika – Angol nyelv*. Budapest.

³ Kárpáti Andrea (1997): *Vizuális nevelés: vizsga és projektmódszer*. Középiskolai tantárgyi feladatbankok II. Budapest.

⁴ Horváth Zsuzsanna (1998): *Anyanyelvi tudástérkép*. Középiskolai Tantárgyi Feladatbankok III. Budapest.

típusok számára egységes és standardizált legyen. A vizsgafejlesztés első szakaszában felmerült főbb kérdéseket, kutatásokat és háttér tanulmányokat vázolja fel e kötet. Célja, hogy átfogó képet nyújtson a magyarországi németnyelv-oktatás jelenlegi helyzetéről, problémáiról – más országok vizsgamodelljével párhuzamba állítva. Hasonló összefoglaló munka, az angol nyelvtanítás területén jól ismert 17 szakember által írt *A Baseline Study*⁵. A nyelv-tanulás és -tanítás elemzésén kívül, ebben a kötetben is a fő hangsúly a tervezett vizsgarendszer kialakításának bemutatásán van. Mindkét könyv, bár elsősorban a német, illetve az angol nyelvek problémáit érinti, általánosságban az idegen nyelvek helyzetével is foglalkozik. *Einhorn Ágnes* idézve: „Az a meggyőződésünk ugyanis, hogy az idegen nyelvek nem tekinthetők automatikusan egy tantárgynak, s a vizsgamodell kialakításakor nagyon fontos lenne a különböző nyelvek tanítási hagyományiból eredő különbségeket figyelembe venni.” (9. o.)

A szerző az említett témák mellett fontos és valós kérdéseket tesz fel, mint például: milyen tantervek és tankönyvek alapján folyik a németnyelv-oktatás? A nyelvkönyvek színes választékával találkozhatunk a könyvpiacra, valamint a szabad tankönyvválasztás miatt az iskolában is. Ezek egyrészt olyan különböző módszertani fogásokat alkalmaznak (kommunikatív oktatási módszer), amelyeket legtöbbször a német tanárok – főleg a korábban végzetek – sem ismernek, vagy olyan elvárásokat (nyelvi kompetencia) támasztanak a tanárokkal szemben, minek csak egy kis részük tud megfelelni. Másrészt külföldön, anyanyelvűek által írt könyvek, ezért kevésbé igazodnak a hazai érettségi vizsga tartalmához, formájához és követelményrendszeréhez. Amikor központi, részletesen kidolgozott tanterv szerint, és adott könyvből tanítottak a tanárok – egy tantárgy-egy tanterv korszak – szinte fel sem merült ez a kérdés. Nem vizsgálták a társadalom igényeit, módszertanilag is egysíkú volt az oktatás. A fő hangsúlyt az irodalmi, nyelvtanilag helyes, és nem az alkalmazott, beszélt nyelvre tették. Mivel a kötet fejezeteinek egymásutánisága nem egymásra épülő, ezért külön-külön is jól megérthetőek, egészek. Közös bennük, hogy az új vizsgarendszer kialakításában szerepet játszó szempontokat jellemzik, hozzájárulnak az adott téma mélyebb, több szempontú megértéséhez.

A hat szerző tizenegy tanulmánya sok mindent felölel, egy csokorba köti a németnyelv-oktatással kapcsolatos legfontosabb ismereteket. A tanulmányok három fő részre tagolódnak, amihez egy bőséges dokumentáció, egy terjedelemben a könyv felét kitevő melléklet kapcsolódik. Itt a témához szervesen kapcsolódó adatok, információk és az elemzett feladatsorok nagy része megtalálható. A bevezetés és az összefoglaló felvázolja a fejlesztési folyamatot, segít megérteni a vizsgafejlesztés menetét, amelyek első fázisából ebben a kötetben kaphatunk ízelítőt. Az alorozat további gyűjteményei a munka még hátralevő, folyamatban levő részéről számolnak majd be. A tartalomjegyzéken kívül itt is tájékozódhatunk a fő részekben érintett témákról.

Az idegen nyelvek tanításának néhány kulcskérdése a németnyelv-oktatás tükrében főcímmel ellátott első rész négy tanulmánya a hazai németnyelv-tanítással foglalkozik.

Az első tanulmány *Szablyár Anna*: A hazai némettanítás áttekintése. Ez az írás nem tér ki a német mint nemzetiségi nyelv speciális problémáira, kizárólag mint idegen nyelv tanítással kapcsolatban felmerülő kérdésekre korlátozódik. Egy 1993-ban végzett reprezentatív felmérés eredményéből megtudhatjuk, hogy a megkérdezettek 50%-a egyetlen nyelvet sem beszél, és 6% tud valamilyen nyelvet - saját állítása szerint. Bemutatja ezen csekély idegen-nyelvi tudás társadalmi és politikai hátterét, 1945-től napjainkig a német nyelv helyét a közoktatásban, különböző iskolatípusokban. Ezt követően pontokba szedve megismerkedhetünk néhány 1989-ben a rendszerváltozás intézkedéseinek következményei során felmerült addig ismeretlen problémával. A legégetőbb, még mindig megoldásra váró kérdéseket történeti visszatekintéssel, társadalmi-politikai változások tükrében vázolja fel, ami hozzájárul az érintett problémák mélyebb megértéséhez. Ilyen például az orosz nyelv kötelező oktatásának eltörlése következménye – nyelvtanárhány, az orosz tanárok átképzése. Foglalkozik a tanárképzéssel (módszertani kontra tudósképzés) és továbbképzéssel, a tanári pálya presztízsének kérdésével, a nyelvkönyvek kavalkádjából eredő problémákkal. Sajnos ez a rész, bár nem közvetve kapcsolódik a vizsgafejlesztéshez, mégis jelentőségéhez képest rövid, inkább csak magukkal a főbb problémákkal ismerkedhetünk meg, megoldási alternatívák nélkül.

Morvai Edit tanulmánya az általános iskolai németnyelv-tanításra (tantervek, Alaptanterv) korlátozódik. Ebben az iskolatípusban koncentráltan jelentkeznek az idegennyelv-oktatás problémái, ugyanis a nyelvtudás szempontjából ez a kezdeti szakasz meghatározó lehet. Ismét felmerülnek a tanárok elméleti és gyakorlati kép-

⁵ Fekete Hajnal, Major Éva és Nikolov Marianne (1999, szerk.): *English Language Education in Hungary: A Baseline Study*. The British Council Hungary.

Könyvekről

zésében mutatkozó hiányosságok, a célok és módszertani eszközök ellentétessége: nyelvvizsga-orientáltság kontra kommunikatív tankönyvek.

A harmadik tanulmány *Petneki Katalin* írása a nagymértékben összefüggő tantervekről és az érettségi vizsgáról, aminek követelményrendszere visszahat a tanítás céljaira, tartalmára és módszerére. Könnyen értelmezhető táblázatokba foglalva hasonlítja össze a nyelvtanközpontú, illetve a ma inkább divatos, társadalmi igényekhez illeszkedő kommunikatív oktatási koncepciót, oktatásbeli sikerességükkel együtt. Jól strukturált ábrákon mutatja be az idegen-nyelvi tantervek lehetséges típusait:

értékrendszer központú :	– klasszikus humanizmus (elitképzés)
	– rekonstrukcionizmus (tömegképzés)
	– progresszivizmus (módszer)
nyelvészeti:	– grammatikai modell
	– funkcionális (lineáris) modell
	– funkcionális (párhuzamos) modell
tanulóközpontú tanterv:	– feladatközpontú
	– folyamatközpontú

a nyelvvizsgára gyakorolt hatásukkal együtt, valamint a NAT követelményrendszerét, az élő idegen nyelv műveltségi terület kritikájával. A tanulmányhoz szervesen kapcsolódó mellékletben összefoglaló táblázatok formájában megtalálhatóak a NAT által támasztott követelmények (6., 8. és 10. évfolyamra vonatkozólag) párhuzamba állítva az általános érettségi vizsgakövetelményeivel.

Az első rész utolsó tanulmánya *Vándor Judit*: Vélemények az érettségi vizsga általános követelményeiről és a vizsgaszabályzatról (egy felmérés tapasztalatai). Ez az 1996-ban új kétszintű érettségi követelmény rendszerére vonatkozó – tanárok között végzett kérdőíves felmérés eredményeiből – az idegen nyelv tanításával kapcsolatos lényegi problémákat érinti. A széleskörű adatgyűjtés számszerűsített eredményeit, a statisztikai adatokat az olvasó számára nem túl célszerűen megszerkesztett mellékletben találhatjuk. A kérdőívben feltett kérdések felelevenítése céljából állandó lapozgatásra vagyunk ítélve. Összességében a kérdőív kiértékelése után elmondható, hogy a tanárok többsége elfogadta az előzetes vizsgaterveket.

A második részben a hazai érettségi vizsga áttekintésére kerül sor, azzal a céllal, hogy megtaláljuk a változtatásra szoruló és a megőrizhető elemeket. Ahogy *Einhorn Ágnes* írja: „Az új vizsga kialakításakor alapvető követelmény, hogy az érettségi szerkezetében és tartalmában alkalmazkodjon a modernizálódó nyelvvizsga elméletéhez és gyakorlatához, ugyanakkor megfeleljen a pedagógiai mérés alapkövetelményeinek.” (99. o.) Az alapos adatgyűjtés és elemzés számos megdöbbentő tényre vetett fényt, mint például 1997-ben három különböző intézmény összesen tizenhárom német központi vizsga-feladatsort bocsátott ki. Könnyen átlátható táblázatok mutatják 1997-ben melyik iskola, melyik intézmény által összeállított német érettségi íratja meg tanulóival. Ezek közül *Einhorn Ágnes* a gimnáziumokban és a szakközépiskolákban használt feladatsorokat veszi nagyító alá, igaz csak érintőlegesen, szerkezetüket és összetételüket vizsgálva. A fő problémát a következőkben látja:

- nincs mód előtesztelésre, így kérdéses a feladatsorok rehabilitása és validitása,
- a sokféle feladatsor miatt az eredmények nem összemérhetőek, valamint
- a javítási útmutató sem elég részletes.

A vizsgán nem követik az oktatás és oktatóeszközök fejlődését (kommunikatív tankönyvek), a régi célok, tartalmak alapján állítják össze a vizsgafeladatokat.

A szerzők egy-egy önálló tanulmányt szentelnek az 1997-es felvételi vizsgának, külön elemezve a fordítást nem tartalmazó részeket, és külön a két fordítási feladatot. Az elemzés az ELTE német szakjára jelentkezettek felvételi dolgozata alapján készült. A legfőbb cél annak kiderítése volt, mit és hogyan mér a feladatlap, valamint mit és hogyan a fordítás. Megjegyzendő, hogy bár a különböző típusú intézmények különböző típusú nyelvtudást követelnek, mégis egységes az írásbeli rész. A tesztek főbb paramétereit jól tagolt táblázatok, a tanulók vizsgán elért pontszámaikat pedig hisztogramok teszik áttekinthetőbbé. Érdekes, hogy a felvételi feladatok között számolt korrelációs értékek alacsonyak, ami a tesz összeállításának esetlegességére, az előre lerögzített és megfontolt célok és követelmények hiányára enged következtetni.

Nagyon sok ellenállást váltott ki a nyugaton ma is sikeresen alkalmazott C-teszt (Close-test). Minden ötödik-nyolcadik szót törölnek a szövegből és a vizsgázónak ezeket a hiányzó elemeket kell kiegészíteni. Eltérően a megszokott (Lückentext) hiányos szövegtől, itt több rövidebb szöveget adnak meg.

A második rész utolsó tanulmánya a fordítási feladatok részletes elemzése. A mit kérdést illetően nem jutnak az elemzők konszenzusra. Az egyik tábor állítása szerint speciális nyelvi készséget, mások szerint globális készséget mér. Ennek ellenére a fő problémát egységesen abban látják, hogy a fordítandó szöveg, ami egy autentikus szöveg rövidített változata, túl tömény, és a fordítási – javítási útmutató sem elég részletes. Ebből következően a mit mér kérdés egységes megválaszolása nyitva marad. Összességében az 1997. évi német felvételi többszemponútú, alapos elemzését, a fordítási feladatok részletes, több megoldási alternatívát kínáló, a megértést táblázatokkal, ábrákkal, hisztogramokkal segítő tanulmányokat olvashatunk a tanulmánykötet – Vizsgáztatási hagyományok Magyarországon főcímmel ellátott második részében.

A harmadik egység nemzetközi összehasonlítás, kitekintés, mely különböző országok (Német, Finn, Francia, Ír, Szlovén) érettségi vizsgamodelljeit mutatja be. Külföldi vizsgamodellek alapján próbálja meghatározni az idegen nyelvi érettségi főbb tendenciáit, valamint a vizsgamoddellel kapcsolatban felmerült kérdésekre választ, a megoldáshoz segítő ötleteket találni. Először a németországi angol nyelvi érettségi elemzésével, modellezésével foglalkozik, három tartomány: Baden-Württemberg, Bajorország és Tübingia vizsgarendszere alapján. Közös bennük az olvasás és írás központi szerepe, valamint a nyitott kérdésekkel való kérdésés. Ezt követően néhány európai ország és a nemzetközi érettséget mutatja be szerkezetük, értékük és sajátosságai alapján. Az áttekinthetőséget hasonlóan tagolt táblázatok segítik. Végezetül kicsit bővebben elemzi a számunkra talán legérdekesebb, legtöbb tanulsággal szolgáló szlovén vizsgát. Szlovéniában is, mint szinte minden közép-kelet-európai országban napirenden van a komplex tanterv és érettségi reformja. Miért különleges számunkra a szlovén vizsgarendszer? Egyrészt eddig egyedül az készült el teljesen, másrészt megegyezik felhasználási szintje és szelekciós funkciója a magyar vizsgáéval. A különbség csak annyi, hogy ott kevesebben vizsgáznak. Ezen kívül főbb sajátossága még a standardizáltság és a teljesen egynyelvűség.

A vizsgákat összehasonlító nem lehet egyértelműen jónak, vagy rossznak ítélni a modelleket, ugyanis mindig az adott felhasználási körben, kultúrában, iskolarendszerben értékelendők. A mellékletben közölt feladatsorok, – amik a további kutatás, elemzés forrásául is szolgálhatnak – bizonyítják, hogy egy mérési célhoz számtalan eltérő megoldás található. A magyar iskolarendszer szempontjából ezek előnyét és hátrányát mérlegelve kell dönteni az új vizsga kialakításakor.

A tanulmánykötetben figyelemre méltóak a vizsgareformhoz szorosan kapcsolódó, de azon túlmutató problémák felvetése. Ilyen például a tanárság presztízsének kérdése, vagy a tanárképzés tudósképzés volta, bár jelentőségükhöz képest kis teret kaptak. Átfogó, több tényezőt figyelembe vevő tanulmányok segítenek abban, hogy egy reális képet kapjunk a jelenlegi németnyelv-oktatás és érettségi vizsga milyenségéről. A kötet felépítése logikus, könnyen áttekinthető, a melléklet legtöbb ábrája önmagában is értelmezhető. Annak ellenére, hogy a reform ebben a pillanatban távolinak, sőt egyre távolibbnak tűnik, mégis nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a tanárképzésben és továbbképzésben a különböző oktatási módszerek tanítására. Ez talán feloldaná a tanárok egy adott könyvhöz való ragaszkodását, és megoldaná a szülők pénztárcáját oly gyakran terhelő új tanár-új könyv problémát.

A kötet az olvasók széles táborához szól: némettanároknak, nyelvtanároknak, oktatással foglalkozó szakembereknek, a vizsgareformok előkészítésében résztvevőknek, nyelvkönyvíróknak, vagy akár az egyszerű diáknak, aki csak a német érettségi és felvételi dolgozatok javítási menetére kíváncsi.

Molnár Gyöngyvér